

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
В. о. завідувача кафедри
 Оксана БЯЛИК
серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 15 ПЕДАГОГІКА

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітньо-професійна програма Початкова освіта

Робоча програма з навчальної дисципліни «Педагогіка» для здобуття вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр», освітньо-професійної програми Початкова освіта, спеціальність 013 Початкова освіта

Розробники:

Безлюдна Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

Житнухіна К. П., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

Пащенко Д. І., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

Кудла М. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

_____ Наталія БЕЗЛЮДНА

_____ Катерина ЖИТНУХІНА

_____ Дмитро ПАЩЕНКО

_____ Марія КУДЛА

Робочу програму погоджено

Гарант освітньої програми Початкова освіта

_____ Людмила РОЄНКО

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Протокол № 1 від 15 серпня 2024 року

В. о. завідувача кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

_____ Оксана БЯЛИК

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії факультету початкової освіти

Протокол № 1 від 16 серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії факультету початкової освіти

_____ Олена ЯЩУК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Очна (денна/вечірня)	Заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	7/210	7/210
Курс	I	I
Семестр	1-2	1-2
Кількість змістових модулів:	6	6
Обсяг кредитів із розподілом за семестрами	90 – 1-й 120 – 2-й	90 – 1-й 120 – 2-й
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:	108	22
Лекційні	58	12
Практичні	50	10
Лабораторні		
Самостійна робота	82	168
Індивідуальні завдання	20	20
Форма семестрового контролю	1 сем. – залік; 2 сем. – екзамен	1 сем. – залік; 2 сем. – екзамен

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: сприяти оволодінню здобувачами вищої освіти теоретичних основ сучасної педагогічної науки, розвитку професійного мислення та сформувати у них професійні компетентності, необхідні для ефективної роботи у сучасному закладі освіти; знання та розуміння предметної галузі та професійної діяльності; здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, учитися й оволодівати сучасними знаннями;

засвоєння здобувачами вищої освіти теорії та практики єдиного всесвітньо-історичного педагогічного процесу, розкриття закономірностей становлення освіти та виховання у тісному зв'язку з історією людства, зміною суспільно-економічних формацій; формування світогляду майбутніх фахівців та набуття ними професійної компетентності.

Завдання: оволодіти основними поняттями і категоріями, уміти визначати суть провідних концепцій виховання особистості, застосовувати методи педагогічного дослідження, визначити цілі, зміст, методи, засоби і форми освітнього процесу; регулювати освітню взаємодію із суб'єктами освітнього процесу; аналізувати та оцінювати процес і результат навчання і виховання;

виявити закономірності розвитку виховання, школи і педагогічної думки у різні історичні періоди; сформувати систему знань про світовий історико-педагогічний процес та про місце української педагогіки у ньому; розкрити кращі здобутки педагогічної мудрості українського й інших народів та виробити вміння застосовувати їх у своїй майбутній професійній діяльності; сформувати самостійне історико-педагогічне мислення (навчити бачити і розуміти закономірності розвитку педагогічних категорій); оволодіти методами ретроспективного аналізу історико-педагогічних явищ і фактів; розширити професійний світогляд, збагатити духовну культуру майбутніх педагогів.

3. Компетентності та результати навчання за освітньою програмою:

Компетентності:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.

СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність.

СК-5. Здатність до проєктування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.

СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.

СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовнолітературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної.

СК-8. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

СК-9. Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу.

СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.

СК-13. Здатність до самоконтролю, самооцінювання результатів своєї навчальної діяльності, та, на цій основі, до саморозвитку й самовдосконалення

Результати навчання:

РН 2. Управляти складною професійною діяльністю та проєктами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах.

РН 3. Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі.

РН 6. Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і

здоров'язберезувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.

РН 7. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

РН 8. Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.

РН 9. Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.

РН 10. Використовувати в освітній практиці різні прийоми формувального, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами.

РН 11. Збирати, інтерпретувати та застосовувати дані у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності.

РН 18. Знати завдання, зміст, основні поняття та категорії, методичний інструментарій, сучасні концепції розвитку психологічної/педагогічних наук; розуміти закономірності розвитку особистості та особливості її поведінки в суспільному середовищі; визначати найоптимальніші педагогічні/психологічні ідеї зі спадщини минулого з метою творчого застосування у шкільній практиці.

РН 19. Знати сутність та зміст процесу виховання, новітні технології виховання, принципи, методи, форми організації виховного процесу з метою творчого використання у педагогічній діяльності.

РН 21. Знати та застосовувати у освітньому процесі початкової школи окремі педагогічні технології.

РН 22. Демонструвати наукові знання, практичні уміння та навички з дисциплін, що складають теоретичну й діяльну основи для реалізації завдань освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної / математичної / природничої / технологічної / інформатичної / соціальної і здоров'язберезувальної / громадянської та історичної / мистецької / фізкультурної).

РН 24. Здійснювати рефлексію власної навчальної/професійної діяльності; володіти навичками самоорганізації, саморозвитку з метою підвищення рівня педагогічної майстерності.

4. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки

Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину

Поняття про народну педагогіку, етнопедагогіку та педагогіку як академічну науку. Етапи розвитку педагогіки. Предмет та основні завдання педагогіки.

Основні категорії педагогіки: виховання, навчання, освіта та розвиток, їх взаємозв'язок.

Система педагогічних наук, зв'язок педагогіки з іншими науками.

Педагогіка як наука і мистецтво виховання.

Методологія педагогічних досліджень. Етапи здійснення педагогічного дослідження. Методи науково-педагогічних досліджень: спостереження, педагогічний

експеримент, бесіди, вивчення перспективного досвіду; вивчення документації та учнівських праць, опитування, методи моделювання педагогічних явищ, методи кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Тема 2. Розвиток, соціалізація і виховання особистості

Поняття про особистість, індивідуальність, індивід. Змістова характеристика понять: розвиток, соціалізація, виховання і формування. Сфери розвитку особистості. Психічний, фізичний, соціальний і духовний розвиток.

Основні об'єктивні і суб'єктивні фактори формування особистості, їх особливості і взаємозв'язок. Виховання – визначальний чинник формування особистості.

Роль діяльності і спілкування у розвитку особистості. Взаємообумовленість процесів виховання і розвитку, активна позиція особистості та її роль у процесі розвитку і виховання.

Дитина як об'єкт і суб'єкт виховання. Вікові періоди розвитку особистості. Теорії розвитку особистості.

Тема 3. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя

Суспільна зумовленість виникнення і становлення педагогічної професії. Особливості педагогічної діяльності. Вимоги до особистості педагога. Трудові функції вчителя.

Система педагогічної діяльності: викладання, виховання, класне керівництво, професійне самовдосконалення, організаторська, методична, позаурочна, науково-дослідна.

Сутність педагогічної майстерності. Поняття про педагогічну компетентність, педагогічну культуру. Педагогічне спілкування. Педагогічна етика та педагогічний такт.

Змістовий модуль 2. Теорія виховання

Тема 4. Проблема мети виховання у педагогіці. Мета виховання в сучасній школі

Цілеспрямованість – найважливіша характеристика виховання. Поняття мети виховання. Об'єктивний характер мети виховання. Форми практичної реалізації мети виховання. Різні підходи до визначення мети виховання.

Цілі суспільні та цілі суб'єктивні. Ієрархія цілей. Генезис мети виховання в Україні. Відповідність мети виховання потребам і умовам сучасного етапу соціального розвитку Української держави. Державні документи про мету виховання. Різнобічний розвиток особистості як соціальна мета виховання. Державні документи про мету виховання. Мета сучасного виховання.

Тема 5. Суть процесу виховання

Різні підходи до трактування суті виховання. Теорії виховання. Процес виховання як закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів. Особистісно-орієнтовний підхід у вихованні. Педагогічна взаємодія у вихованні, суб'єкти виховання.

Особливості процесу виховання: цілеспрямований, двосторонній, довготривалий та безперервний, варіативний, багатофакторний.

Діалектика і рушійні сили процесу виховання. Демократичний і гуманістичний характер виховання.

Самовиховання і перевиховання.

Структура процесу виховання: мета, зміст, форми і методи, результат.

Критерії вихованості. Діагностування вихованості учнів.

Тема 6. Закономірності та принципи виховання

Закономірності процесу виховання. Об'єктивний характер закономірностей виховання. Поняття про принципи виховання. Загальні принципи виховання: цілеспрямованість, опора на позитивне у вихованні, зв'язок з життям; єдність свідомості і поведінки; виховання у праці і колективі тощо.

Принципи національного виховання: народність, природовідповідність, демократизація, гуманізація, культуровідповідність, безперервність тощо.

Принципи сучасного виховання: національної спрямованості, культуро відповідності, гуманізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, особистісної орієнтації, життєвої смислотворчості, полікультурності, технологізації, соціальної відповідальності, превентивності.

Тема 7. Зміст виховання в сучасній школі

Поняття змісту виховання. Традиційні підходи до визначення змісту виховання: за напрямками виховання (розумове, фізичне, моральне, естетичне тощо) та видами культури (моральна, естетична, економічна, трудова і т.д.)

Сучасне розуміння змісту виховання як системи загальнокультурних та національних цінностей. Зміст виховання як єдність ціннісного ставлення особистості до держави, людини, природи, праці тощо.

Основні орієнтири виховання в школі. Компетентнісний підхід у вихованні.

Тема 8. Засоби, форми організації та методи виховання

Поняття про засоби, методи і прийоми виховання. Характеристика засобів виховання. Форми організації виховання учнів.

Традиційні методи виховання в педагогіці, їх класифікація та характеристика.

Інноваційні методи виховання.

Народно-педагогічні методи виховання.

Педагогічна майстерність використання різноманітних методів виховання учнів, їх оптимального поєднання.

Технології сучасного виховного процесу.

Тема 9. Фізичний розвиток школяра та зміцнення його здоров'я

Поняття фізичного розвитку і виховання. Оздоровчі, освітні і виховні завдання фізичного розвитку. Виховання в учнів ціннісного ставлення до власного фізичного здоров'я. Зміст фізичного виховання. Народно-педагогічні та сучасні засоби фізичного загартування підростаючого покоління. Форми і методи виховання в учнів ціннісного ставлення до власного фізичного здоров'я. Виховання здорового способу життя дітей в сім'ї і школі. Позакласна і позашкільна фізкультурно-оздоровча діяльність дітей.

Тема 10. Інтелектуальний розвиток особистості школяра. Формування основ наукового світогляду

Поняття інтелектуального розвитку та розумового виховання. Завдання розумового виховання. Зміст розумового виховання. Виховання культури розумової праці. Форми і методи розумового виховання.

Поняття про світогляд та його функції. Структура світогляду: знання, погляди, переконання та ідеали. Види світогляду: буденний, релігійний, науковий. Шляхи формування світогляду школярів.

Тема 11. Соціальний розвиток особистості школяра. Виховання особистості в колективі

Поняття про соціалізацію та соціальний розвиток особистості. Основні фактори впливу на соціалізацію особистості. Соціальна та громадянська активність та її

формування в умовах сім'ї і школи. Організація соціально-комунікативної діяльності учнів. Соціальний розвиток учнів в процесі навчально-виховної роботи та методи його діагностики.

Проблеми взаємодії особистості і колективу. Загальні поняття про дитячий колектив, його ознаки та структура. Основні типи колективів. Динаміка та стадії розвитку колективу. Система перспективних ліній, традицій колективу. Принципи паралельної дії і єдності педагогічних вимог. Шляхи згуртування дитячого колективу. Гармонія розвитку колективу та особистості.

Характеристика існуючих дитячих громадських організацій, їх завдання; напрями діяльності. Система учнівського самоврядування.

Тема 12. Духовний розвиток особистості. Моральне та естетичне виховання школярів

Поняття про духовність і духовний розвиток, духовні цінності. Система духовних цінностей: загальнолюдські, культурно-національні, громадянські, родинні, особистісні. Шляхи виховання духовних цінностей.

Виховання в учнів ціннісного ставлення до людини. Поняття про мораль та моральне виховання. Шляхи і засоби виховання в учнів загальнолюдських цінностей.

Виховання в учнів ціннісного ставлення до культури. Естетичне виховання як складова духовної культури. Шляхи і засоби естетичного виховання у навчальній, позакласній і позашкільній роботі. Форми і методи естетичного виховання. Естетичне виховання на народних традиціях, національному мистецтві, фольклорі тощо.

Тема 13. Виховання громадянської культури школяра

Громадянськість як інтегрована якість особистості. Завдання громадянського виховання. Виховання ціннісного ставлення до держави як мета громадянського виховання. Національна самосвідомість. Зміст громадянського виховання. Шляхи формування громадянської культури у навчальній та виховній діяльності. Засоби, форми і методи виховання громадянської культури школяра.

Правове виховання школярів, завдання та зміст.

Національно-патріотичне виховання учнів в школі. Мета, завдання та засоби національно-патріотичного виховання школярів. Зміст, форми і методи виховання зростаючих патріотів України.

Тема 14. Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці. Система профорієнтації учнів у школі

Працелюбність як національно-культурна цінність. Трудова діяльність як важливий фактор цілісного фізичного, інтелектуального, соціального та духовного розвитку особистості. Виховний потенціал трудової діяльності. Сутність і завдання трудового виховання. Зміст трудового виховання. Форми і методи виховання в учнів ціннісного ставлення до праці.

Поняття профорієнтації. Компоненти профорієнтації учнів: профінформація, профдіагностика, профконсультація, профвідбір і профадаптація.

Тема 15. Класний керівник як організатор освітнього процесу з учнями

Зміст педагогічної діяльності класного керівника. Функції класного керівника: виховна, розвиваюча, організаторська, стимулююча, діагностична, соціальна, координаційна, методична. Права і обов'язки класного керівника.

Напрями діяльності класного керівника: вивчення учнів, згуртування класного колективу, координація педагогічних вимог учителів-предметників, налагодження співпраці з батьками і громадськістю.

Планування виховної роботи в класі. Вимоги до планування та його види. Організація життєдіяльності учнів класу. Діагностика фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку учнів класу. Виявлення сімей, що мають проблему насильства, та здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. Цькування (булінг) у школі та його профілактика.

Тема 16. Родинне виховання особистості школяра. Педагогічне партнерство сім'ї, школи та громади

Сутність родинного виховання. Виховання в сім'ї – першооснова розвитку дитини. Вплив сімейного життя, сімейних цінностей, загальної культури батьків, системи взаємин на виховання дитини.

Сучасні проблеми родинного виховання. Співпраця школи з сім'єю. Форми і методи взаємодії школи і сім'ї. Батьківські комітети. Формування педагогічної культури батьків.

Участь громадськості у виховання дітей. Види громадських організацій. Спільна діяльність школи, сім'ї та громадськості в організації дозвілля і відпочинку дітей, оволодінні суспільним досвідом, збереженні і розвитку національної культури. Організація діяльності щодо запобігання та протидії домашнього насильства.

Тема 17. Позакласна і позашкільна виховна робота

Поняття про позакласну і позашкільну освітню діяльність. Особливості і відмінності позакласної і позашкільної роботи. Принципи організації позакласної роботи. Форми організації позакласної роботи.

Позашкільні освітні заклади, їх види. Зміст роботи позашкільних закладів освіти.

Змістовий модуль 3. Теорія освіти і навчання

Тема 18. Предмет і основні категорії дидактики. Процес навчання, його структура

Виникнення і розвиток дидактики як теоретичного компонента педагогіки, що вивчає проблему навчання та освіти. Загальна теорія навчання і методики окремих предметів з основ наук, їх взаємозв'язок.

Основні категорії дидактики: процес навчання, принципи навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання.

Навчання як вид пізнавальної діяльності учнів, його основні ознаки.

Двосторонній характер процесу навчання: єдність викладання та учіння. Структура процесу навчання.

Основні функції навчання (освітня, розвиваюча, виховна) та їх взаємозв'язок. Суперечності та рушійні сили процесу навчання.

Основні етапи оволодіння знаннями: сприймання, усвідомлення, осмислення, запам'ятовування та застосування знань і умінь у практичній діяльності.

Роль стимулів та мотивів у навчанні школярів. Характеристика стимулів і мотивів навчання.

Тема 19. Різні типи навчання

Особливості пояснювально-ілюстративного (інформаційного) типу навчання. Проблемно-пошуковий, дослідницький підхід до навчання. Поняття про проблему, проблемну ситуацію в навчанні. Рівні проблемності у навчанні. Організація проблемно-пошукової діяльності, включення елементів дослідництва в навчальний процес. Оптимальне поєднання пояснювально-ілюстративного та проблемного навчання.

Основи програмованого навчання. Концепція програмованого навчання. Машинне і безмашинне програмування. Способи програмування: лінійне, розгалужене, змішане.

Навчання алгоритму і алгоритм навчання. Перспективи розвитку і застосування програмованого навчання. Комп'ютеризація навчання. Сутність модульно-розвиваючого навчання, способи його реалізації в сучасній школі.

Тема 20. Закономірності і принципи навчання

Поняття про закономірності навчання, основні закономірності процесу навчання та їх характеристика.

Визначення принципів навчання як вихідних положень, що визначають характер пізнавальної діяльності учнів і технології діяльності учителя.

Традиційні принципи навчання: зв'язку з життям, послідовності і систематичності, виховуючий характер навчання, науковість, систематичність, наочність, міцність знань, умінь і навичок, доступність, активність у навчанні, індивідуалізація навчання тощо.

Тема 21. Зміст освіти в сучасному закладі загальної середньої освіти

Наукові основи змісту освіти в цивілізованому суспільстві. Теорії змісту освіти. Зміст освіти в сучасній школі, його основні компоненти. Загальна, політехнічна та професійна освіта. Оновлення змісту освіти в сучасній школі на засадах компетентнісного підходу..

Державні стандарти змісту освіти. Освітні програми. Навчальні плани для різних типів закладів загальної середньої освіти. Науково-педагогічні основи навчального плану. Принципи його побудови. Типи планів.

Навчальні програми, принципи їх побудови, вимоги до програм, їх структура.

Види навчальних підручників для шкіл України. Нові навчальні книги для шкіл.

Тема 22. Організаційні форми організації навчання в закладі загальної середньої освіти

Форми організації навчального процесу. Історичний розвиток систем та організаційних форм навчання. Виникнення і розвиток класно-урочної системи навчання в Україні. Основні існуючі форми організації навчального процесу (урок, екскурсія, домашні завдання, самостійна робота, додаткові заняття, факультативи, практикуми, семінари, лекції та ін..), їх характеристика.

Форми організації діяльності учнів на уроці: індивідуальна, парна, групова, колективна.

Сучасні системи навчання: модульно-розвивальна, лекційно-семінарська, цикло-блокова.

Тема 23. Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів

Визначення методу навчання. Прийоми як складова частина методу і як самостійна дидактична категорія. Різні підходи до класифікації методів: за джерелами знань, за особливостями діяльності учителя і учня, за характером пізнавальної діяльності учня.

Методи навчання за джерелами знань: словесні, наочні, практичні.

Методи за характером пізнавальної діяльності учнів (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький)

Роль та значення засобів навчання в організації і здійсненні навчально-пізнавальної діяльності учнів. Класифікація засобів навчання. Натуральні об'єкти, схематичні зображення, електронні та звуко-технічні засоби. ТЗН, навчальні кабінети, комп'ютери.

Тема 24. Урок в сучасній школі

Урок як основна форма навчання в школі. Вимоги до сучасного уроку.

Традиційна типологія уроків. Структура уроку в залежності від його мети. Підготовка учителя до уроку та її основні етапи. Нетрадиційні уроки в школі.

Тема 25. Контроль навчальних досягнень учнів

Поняття контролю та його значення у навчально-виховному процесі. Функції контролю. Педагогічні вимоги до контролю. Методи контролю та види його здійснення на різних ступенях навчання.

Оцінювання навчальних досягнень учня, його призначення. Оціночні судження як важливий важіль контролю навчальних досягнень учнів. Види оцінювання результатів навчання: формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Критерії якості знань і навичок учнів. Характеристика бальної системи оцінювання. Рівні навчальних досягнень..

Змістовий модуль 4. Основи освітнього менеджменту

Тема 26. Система освіти в Україні

Поняття про систему освіти. Мета та основні принципи освіти України. Система освіти України та її структура. Питання управління освітою в Законі України «Про освіту».

Законодавство України про загальну середню освіту. Заклад загальної середньої освіти трьох ступенів: перший – початкова школа, другий – базова школа, третій – старша профільна школа.

Учасники освітнього процесу. Діяльність школи як відкритої соціально-педагогічної системи.

Тема 27. Загальні основи управління. Принципи управління освітою і школою

Поняття про управління. Наукові основи управління. Принципи управління освітою. Основні функції управління. Органи управління освітою і школою: державні і громадські. Демократизація управління системою освіти. Педагогічна та піклувальна рада в школі: зміст і форми діяльності.

Тема 28. Керівництво закладом загальної середньої освіти

Поняття про керівництво. Керівництво школою. Керівники закладом загальної середньої освіти та їх функціональні обов'язки. Планування роботи закладу загальної середньої освіти. Принципи і методи внутрішкільного керівництва та контролю, його зміст та форми реалізації.

Тема 29. Професійний розвиток і саморозвиток педагогічних працівників

Проблеми професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогів, вивчення, узагальнення і поширення перспективного досвіду вчителів і педагогічних колективів, впровадження в практику школи досягнень педагогічної науки як основні завдання удосконалення професіоналізму вчителів. Залучення учительських кадрів до педагогічного пошуку, дослідження актуальних проблем навчання і виховання учнівської молоді, вдосконалення освітнього процесу, відродження української культури та ін.

Критерії та етапи вивчення перспективного педагогічного досвіду. Форми поширення досвіду. Діяльність кращих шкіл України, особливості роботи вчителів-новаторів.

Методичне забезпечення діяльності вчителя. Система підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Атестація та сертифікація педагогічних кадрів.

Тема 30. Шкільна документація

Види шкільної документації. Загальношкільна документація. Документація вчителя та класного керівника. Правила ведення шкільної документації. Збереження шкільної документації.

МОДУЛЬ 2
Історія педагогіки
Змістовий модуль 5. Історія зарубіжної школи і педагогіки

Тема 1. Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності.

Предмет, завдання та структура курсу «Історія педагогіки». Історія педагогіки як фахова і як культурологічна дисципліна. Принципи побудови і методи дослідження історії педагогіки. Джерела історії педагогіки, їх класифікація.

Характеристика основних теорій походження виховання. Джерела вивчення педагогічного досвіду первісних людей. Особливості виховання на різних етапах розвитку первіснообщинного ладу. Виникнення організованих форм виховання. Первісні виховні інституції: рід, плем'я. Дитячі ігри, традиції, звичаї, ритуали, обряди, їх роль у вихованні підростаючого покоління. Перші в історії виховні заклади. Поява писемності. Піктографічне письмо. Передумови й процес виділення виховання в особливу форму суспільної діяльності. Проблема відокремлення розумового виховання від фізичної праці.

Виховання та навчальна практика у країнах Стародавнього Сходу. Основні ознаки виховання у період становлення рабовласницького суспільства. Передумови виникнення перших шкіл. Розвиток систем письма у стародавніх народів. Характеристика шкільництва у стародавніх Шумері, Єгипті, Китаї, Індії.

Освітньо-виховні системи у державах Стародавньої Греції. Характеристика спартанської й афінської освітньо-виховних систем, їх порівняльний аналіз. Зміст і методика навчання у школах Стародавньої Греції. Буквоскладальний метод навчання грамоти. Індивідуальна форма організації навчання у школах Стародавніх Афін. «Сім вільних мистецтв». Характеристика еллінської системи освіти.

Зародження педагогічної теорії у філософських вченнях древньогрецьких мислителів. Педагогічні ідеї Демокрита, Сократа, Платона, Аристотеля. Виховання й шкільна освіта у Стародавньому Римі. Основні типи шкіл, зміст освіти і виховання в них. Педагогічні ідеї М. Ф. Квінтіліана.

Тема 2. Школа й педагогіка епохи Середньовіччя та Відродження

Загальна характеристика епохи середньовіччя у Європі. Основні ознаки й умови розвитку виховання й освіти. Виховання й освіта жінок. Зміст освіти у церковних школах. Індивідуально-груповою формою навчання. Катехізичний спосіб оволодіння знаннями. Мета, зміст та система лицарського виховання. Міські школи, їх історико-педагогічне значення. Виховання дітей селян. Особливості виховання дівчат. Педагогічна думка середньовіччя. Розвиток університетської освіти у середньовічній Європі. Суспільно-економічні умови їх виникнення, демократичні засади діяльності перших університетів.

Загальна характеристика й умови виникнення європейського Відродження (XIV–XVI століття.). Основні ознаки педагогіки епохи гуманізму. Школа і педагогічна думка епохи Відродження. Педагогічні ідеї педагогів-гуманістів (Е. Роттердамський, Ф. Рабле, М. Монтень, Т. Мор, Т. Кампанелла, В. Фельтре).

Тема 3. Педагогічна теорія Я. А. Коменського

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина Яна Амоса Коменського. Коменський і демократичний рух XVII століття. Основні риси і суперечності світогляду. Педагогічна теорія Я. Коменського як частка плану вдосконалення людства. Загальна мета і завдання виховання. «Велика дидактика» – теоретичне обґрунтування педагогіки нового часу. Принципи природовідповідності та народності виховання – методологічна основа педагогічної теорії Я. Коменського.

Вчення про школу. Принципи побудови системи шкільної освіти. Вікова періодизація. Структура навчальних закладів, зміст освіти в них та вимоги до організації їх діяльності.

Дидактичні погляди Я. Коменського. Сутність процесу навчання і завдання освіти. Вимоги до визначення змісту освіти. Принципи навчання. «Золоте правило дидактики». Проблема організації шкільного навчання. Обґрунтування класно-урочної системи. Вимоги до уроку. Методи і правила навчання. Проблема підручника та вимоги до нього. Характеристика підручників, складених Я. Коменським.

Проблеми виховання і дисципліни у педагогічній теорії Я. Коменського. Завдання, засоби та методи морального виховання. Проблема шкільної дисципліни. Я. Коменський про педагогічну професію і вимоги до вчителя.

Тема 4. Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII-XVIII століття

Англійська педагогіка XVII століття. Буржуазна революція в Англії XVII століття, її вплив на розвиток виховання й освіти. Педагогічна концепція Дж. Локка. Шляхи формування особистості джентльмена. Дж. Локк про зміст і методи розумового, морального й фізичного виховання дітей.

Французьке просвітництво XVIII століття. Педагогічні ідеї французьких філософів-просвітників XVIII століття К. Гельвеція і Д. Дідро.

Педагогічна теорія Ж.-Ж. Руссо, загальні принципи розробленої ним виховної системи. Новаторський характер ідей Ж.-Ж. Руссо. Теорія природного і вільного виховання. Періодизація життя дитини, зміст і методи навчання й виховання на кожному з вікових періодів. Метод природних наслідків. Ж.-Ж. Руссо про виховання жінок. Суперечності у педагогічних поглядах Ж.-Ж. Руссо.

Особливості народної освіти у країнах Західної Європи XVII-XVIII століття. Моніторіальна система (Бель-Ланкастерська).

Тема 5. Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття

Педагогічна система Й. Песталоцці. Життя і діяльність, педагогічні дослідження Й. Песталоцці. Соціологічні, психологічні та загально-педагогічні основи ідей Й. Песталоцці. Принцип природовідповідності. Теорія елементарної освіти. Дидактичні погляди, започаткування теорії формальної освіти. Зміст і методи розумового, морального, фізичного і трудового виховання. Методика початкового навчання. Проблема поєднання навчання з продуктивною працею учнів. Проблема взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей, пріоритетність родинного виховання. Й. Песталоцці про вчителя.

Розвиток філантропізму і неогуманізму у Німеччині. Основні ідеї педагогіки філантропізму та її представників: І. Базедова, Х. Зальцмана, та ін. Організація філантропіїв і навчально-виховного процесу в них.

Неогуманістичний напрямок у педагогіці. Основні ідеї неогуманістів. Педагогічні ідеї В. Гумбольта.

Педагогічні погляди А. Дістервега. Загальнопедагогічні ідеї. Обґрунтування методологічних принципів виховання у творах Дістервега, ідея культуровідповідності виховання. Дидактика розвивального навчання. А. Дістервег про вчителя і його підготовку.

Педагогічна теорія Й. Гербарта. Розробка Й. Гербартом методологічних засад педагогіки. Теорія багатостороннього інтересу. Структура процесу навчання і його формальні ступені. Вчення про методи навчання. Ідея виховуючого навчання. Основні засоби керування дітьми. Система морального виховання.

Педагогічні погляди і діяльність соціалістів-утопістів Р. Оуена та Ш. Фур'є. Соціально-педагогічні експерименти Р. Оуена у Нью-Ленарку. Система шкіл. Проблема поєднання навчання з продуктивною працею дітей у практиці Р. Оуена. Педагогічний

досвід комуни «Нова гармонія». Педагогічні ідеї у творах Ш. Фур'є. План ідеальної соціально-трудової організації суспільства Гармонії. Система виховання в суспільстві Гармонії.

Тема 6. Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття

Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн кінця XIX – початку XX століття. Школа у провідних державах світу кінця XIX – початку XX століття.

Основні наукові напрямки зарубіжної реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX століття і їх характеристика.

Педагогіка «вільного виховання». Педагогічні ідеї Е. Кей, Г. Шаррельмана. Педагогічна система М. Монтессорі.

Експериментальна педагогіка та її представники. Зародження педології – наукового дитинознавства. Прагматична педагогіка. Педагогічні ідеї Дж. Дьюї. Теорія «громадянського виховання» і «трудової школи» Г. Кершенштейнера. Педагогіка «нового виховання» і «нових шкіл».

Тема 7. Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу

Еволюція освітніх систем у найрозвиненіших країнах на перетині XXI століття. Система освіти в США. Освітня система у Великобританії. Характеристика освітньої системи у Німеччині. Характеристика освітньої системи у Франції. Система освіти в Японії.

Змістовий модуль 6. Історія української школи і педагогіки

Тема 8. Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI ст.

Традиції та обряди як основа української етнопедагогіки. Засоби народного виховання дітей та молоді. Шляхи народного виховного впливу. Форми та методи народного виховання зростаючої особистості.

Виховання у східних слов'ян. Мета, зміст, засоби і традиції виховання у східних слов'ян. Етнопедагогіка. Джерела виховної мудрості. Виникнення і поширення писемності у східних слов'ян.

Зародження і розвиток шкільної освіти в Київській Русі. Передумови виникнення шкіл. Характеристика основних типів шкіл і виховання. Зміст і методика шкільного навчання. Освіта і виховання жінок. Ярослав Мудрий і розповсюдження книгописання на Русі. Порівняльний аналіз шкільництва й виховання в Київській Русі і західноєвропейських державах. Причини широкого розповсюдження і зростання освіти в Київській Русі.

Педагогічна думка у Київській Русі. Характеристика перекладних та оригінальних літературно-педагогічних пам'яток Київської Русі XI–XII століття. Історико-педагогічне значення «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Тема 9. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – середина XVIII ст.)

Умови й загальна характеристика розвитку освіти в Україні у XVI – перша половина XVII століття. Виникнення і розвиток братських шкіл в Україні. Статути братських шкіл. Принципи організації, етапи розвитку, зміст і методика навчання у братських школах. Львівська братська школа і її значення. Творче використання Я. Коменським досягнень українських братських шкіл. Педагогічна діяльність учителів братських шкіл. Роль братських шкіл в українському національному відродженні.

Культурно-освітні осередки і перші вищі навчальні заклади в Україні. Острозька академія, її заснування, зміст освіти та роль у розвитку національної освіти. Києво-

Могилянська академія, її організація, зміст і методика навчання, роль як загальноукраїнського освітнього центру. Міжнародне значення академії. Педагогічна діяльність викладачів Острозької і Києво-Могилянської академії.

Виховання й освіта в Запорізькій Січі. Основні риси й завдання козацької педагогіки. Зміст і структура козацької освіти й виховання. Зміст і засоби виховання дітей. Система шкіл Запорізької Січі, характеристика їх роботи.

Педагогічна думка в Україні XVI – першої половини XVII століття. Навчальна література. Просвітницька діяльність І. Федорова, його перший буквар.

Прогресивні педагогічні ідеї у творах видатних діячів українського відродження Лаврентія і Стефана Зизаніїв, І. Вишенського, К. Ставровецького, І. Борецького, Памви Беринди, Г. Смотрицького, М. Смотрицького, Є. Славинецького й ін.

Тема 10. Українська школа і педагогіка у другій половині XVII – кінці XVIII століття.

Суспільно-політичні умови й причини відмінностей у розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України. Освіта Правобережної і Західної України у другій половині XVII – XVIII столітті. Єзуїтські, протестантські, уніатські школи на Правобережжі. Посилення денаціоналізації українського народу засобами чужомовної школи. Діяльність Едукаційної комісії. Австро-угорські шкільні реформи кінця XVIII століття і їх вплив на розвиток освіти в Західній Україні. Відкриття Львівського університету.

Розвиток шкільництва на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII столітті. Початкові навчальні заклади як найпоширеніша форма освіти Лівобережної України. Полкові і сотенні школи Гетьманської України. Розвиток січових шкіл у другій половині XVII – XVIII столітті. Народні школи грамоти. Особливості розвитку шкільництва у зв'язку із втратою автономії України у другій половині XVIII століття. Створення нових навчальних закладів: Харківського, Чернігівського, Переяславського колегіумів, Глухівської музично-співацької школи. Вища освіта Лівобережної України у другій половині XVII – XVIII століття. Українське просвітництво XVIII ст.

Педагогічні погляди і діяльність Г. Сковороди. Філософські основи педагогічних ідей Сковороди, ідея «спорідненої праці». Ідея природного виховання. Принцип народності в педагогічній спадщині Сковороди. Сковорода про завдання та засоби розумового, морального, фізичного, трудового, естетичного виховання. Проблема сімейного виховання у творах Сковороди. Сковорода про вчителя і вчительську працю.

Освітня діяльність С. Яворського, Ф. Прокоповича.

Тема 11. Школа і педагогічна думка в Україні (перша половина XIX століття)

Характеристика системи освітніх закладів в Україні у першій половині XIX століття. Створення державної системи освіти; відкриття на території України нових типів навчальних закладів. Особливості розвитку шкільництва у різних навчальних округах. Становлення і розвиток університетської освіти.

Освіта в Східній Галичині, на Буковині і Закарпатті у першій половині XIX століття. Австро-угорські шкільні реформи початку XIX століття і створення на західно-українських землях державної системи народної освіти. Система початкових і середніх навчальних закладів. Перехід народних шкіл у відання консисторій. Особливості розвитку шкільництва на Буковині і Закарпатті. Вища освіта на західноукраїнських землях у першій половині XIX століття. Активізація боротьби українського народу за рідну школу і мову. Особливості педагогічної освіти.

Педагогічна думка в Україні першої половини XIX століття. Педагогічні ідеї Т. Шевченка. Т. Шевченко про виховний ідеал. Проблема народної української школи та її відродження у творах Т. Шевченка. Діяльність Т. Шевченка по створенню підручників

для українських шкіл. Відображення у спадщині Шевченка проблеми сімейного виховання. Т. Шевченко про особу вчителя.

Розвиток прогресивних педагогічних ідей у творчості та діяльності І. Котляревського, П. Куліша. П. Куліш і проблема створення українського підручника. Створення української абетки, правопису «кулішівка».

Освітні виховні ідеї М. Костомарова.

Педагогічні погляди і діяльність М. Драгоманова.

Педагогічна діяльність О. Духновича. Історико-педагогічне значення підручників для початкової школи та підручника з педагогіки, створених Духновичем. Ідея народності виховання. О. Духнович про принцип природовідповідності виховання. Проблеми фізичного, морального, розумового виховання у спадщині О. Духновича. Дидактичні погляди О. Духновича. О. Духнович про роль учителя у формуванні особистості.

Головні віхи життя і діяльності К. Ушинського. Світогляд. Новаторство та педагогічна творчість К. Ушинського. Теоретичне обґрунтування педагогіки. К. Ушинський про педагогіку як науку і як мистецтво виховання. Проблема цілей виховання у працях К. Ушинського. Принцип народності виховання. Розробка К. Ушинським наукових засад національного виховання. К. Ушинський про рідну мову. Реалізація у спадщині К. Ушинського традицій народної педагогіки.

Дидактичні погляди К. Ушинського. Основні закономірності процесу навчання. Вчення про ступені пізнання. К. Ушинський про формальну і матеріальну цілі навчання. Основні функції навчання. Новаторство К. Ушинського у розробці дидактичних принципів. Удосконалення класно-урочної системи навчання. Типи і структура уроків. Розробка методів навчання. Вимоги до підручників. Характеристика підручників, складених К. Ушинським: «Рідне слово», «Дитячий світ».

К. Ушинський про гармонійний розвиток особистості. Шість великих вихователів. Основні засоби і методи морального, фізичного, естетичного, трудового виховання. Роль праці у житті і вихованні людини.

К. Ушинський про вчителя і його підготовку. Система і зміст педагогічної освіти. Педагогічна практика як елемент підготовки вчителя. Проблема підвищення кваліфікації вчителів. Вплив педагогічних ідей К. Ушинського на розвиток педагогіки і школи в Україні.

Тема 12. Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини XIX – початку XX століття)

Стан освіти в Україні у 60-ті роки. Характеристика громадсько-педагогічних рухів. Освітньо-педагогічна діяльність М. Пирогова. Організаційна та педагогічна діяльність М. Корфа. Просвітницько-педагогічна діяльність Х. Алчевської. Теорія фізичного виховання особистості П. Лесгафта.

Ідея національної школи М. Драгоманова. Наукова й освітня діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Ідея національного шкільництва М. Грушевського. Загальна характеристика освіти на західноукраїнських землях. Педагогічні погляди Ю. Федьковича.

Характеристика системи освіти в Україні на початку XX століття. Освітньо-педагогічні погляди І. Франка. Педагогічні ідеї Лесі Українки. Освітня й педагогічна діяльність Т. Лубенця.

Тема 13. Школа і педагогіка України у радянський період

Доба української революції і початок національного, культурного й освітнього відродження. Виникнення Центральної Ради і її діяльність. Вплив лютневої революції 1917 року на суспільно-політичну ситуацію та умови розвитку освіти в Україні. Освіта в Україні під час Тимчасового уряду (лютий-червень 1917 р.). Роль громадських організацій у розвитку освіти. Всеукраїнський з'їзд учителів у квітні 1917 року і його рішення.

Шкільництво в Українській державі у період правління Центральної Ради. Українізація школи. Рішення Всеукраїнських учительських з'їздів (літо 1917 р.), їх значення для становлення національної системи освіти. Розвиток освіти у період Гетьманату. Освітня політика у період Директорії відновленої УНР. «Проект єдиної школи в Україні». Діяльність ЗУНР у галузі освіти і виховання. Педагогічні ідеї С. Сірополка.

Просвітницька діяльність і педагогічні погляди відомих діячів періоду української революції (1917–1919 рр.): М. Грушевського, І. Стешенка, С. Русової. Концепція національного виховання С. Русової. Розробка С. Русовою фундаментальних проблем теорії навчання і виховання.

Основні засади освітньої політики українських більшовиків. Робота по створенню української радянської системи освіти. «Положення про єдину трудову школу УРСР». «Декларація про соціальне виховання дітей». Схема шкільної освіти за проектом Г. Гринька.

Розвиток українського шкільництва між першою і другою світовими війнами. «Кодекс законів про народну освіту УРСР» (1922 р.). Різноманітність типів навчальних закладів в радянській Україні у 20-х роках. Характеристика програмно-методичної роботи, змісту, організації та методів навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах радянської України у 20-30-х роках.

Постанова ЦКВКП(б) про школу 39-х років – гальмо демократичних засад розвитку шкільництва. Уніфікація освіти в радянській Україні у 30-х роках, запровадження нової системи освіти. Характерні риси радянської тоталітарної школи і системи виховання.

Освіта в 20-ті роки ХХ століття. Особливості розбудови загальної, професійної й вищої школи у 20-ті роки ХХ ст. Уніфікація загальної освіти в 30-х роках, запровадження нової системи освіти. Характерні риси радянської тоталітарної школи і системи виховання.

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина А. Макаренка. Вчення про виховний дитячий колектив. Проблема виховання свідомої дисципліни. Питання трудового виховання дітей та поєднання навчання із продуктивною працею. Виховання дітей в сім'ї. Думки А. Макаренка з питань педагогічної майстерності.

Педагогічна спадщина Г. Ващенко. Створення Г. Ващенком української національної педагогіки. Г. Ващенко про український виховний ідеал. Г. Ващенко про завдання гармонійного виховання української молоді. Створення Г. Ващенком української національної системи освіти і виховання.

Українська школа у роки другої світової війни. Розвиток української освіти в повоєнний час. Освітні реформи 50-80-х років.

Життя, педагогічна діяльність і теоретична спадщина В. Сухомлинського. В. Сухомлинський і народна педагогіка. Проблема проектування людини. Питання формування культури розумової праці школярів у спадщині В. Сухомлинського. Всебічний і гармонійний розвиток особистості як основа виховання дитини. Проблема, морального, естетичного, трудового та фізичного виховання. Проблема самовиховання. Виховання колективізму, гармонія інтересів особистості і колективу.

Популяризація і творче впровадження у практику роботи шкіл ідей А. Макаренка, В. Сухомлинського. Створення авторських шкіл.

Новаторська педагогіка 80–90-х років (В. Шаталов, М. Гузик, О. Захаренко та ін.).

Відродження традицій української національної педагогіки наприкінці ХХ століття. Педагогіка народознавства, козацька педагогіка. Регіональні концепції національної школи, повернення до джерел народної педагогіки.

Тема 14. Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного і національного відродження

Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання молоді. Модернізація освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді в умовах боротьби з рашизмом.

Провідні напрямки сучасної педагогічної науки в Україні: педагогіка партнерства, педагогіка життєтворчості, педагогіка толерантності, особистісно-зорієнтована педагогіка та ін.

Впровадження інноваційних технологій у педагогічному процесі: модульно-розвивальне навчання; школа діалогу культур; екологія і діалектика та ін.

Перспективи розвитку освіти і педагогічної науки в Україні у XXI столітті.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Очна (денна/вечірня) форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	пр/з	ін д/р	с/р		л	пр/з	інд/р	с/р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА										
Змістовий модуль 1										
Загальні основи педагогіки										
Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину	4	2			2	6	2	2		2
Тема 2. Розвиток, соціалізація і виховання особистості	4	2	2			6				6
Тема 3. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	4	2	2			4				4
Разом за змістовим модулем 1	12	6	4		2	16	2	2		12
Змістовий модуль 2										
Теорія виховання										
Тема 4. Проблема мети виховання у педагогіці. Мета виховання в сучасному закладі освіти	4	2	2			6				6
Тема 5. Сутність процесу виховання	2	2				6	2	2		2
Тема 6. Закономірності та принципи виховання	2	2				6				6
Тема 7. Зміст виховання в сучасному закладі освіти	4		2		2	6				6
Тема 8. Засоби, форми організації та методи виховання.	4	2			2	6	2			4
Тема 9. Фізичний розвиток	2				2	4				4

школяра та зміцнення його здоров'я										
Тема 10. Інтелектуальний розвиток особистості школяра. Формування основ наукового світогляду	6	2	2		2	4				4
Тема 11. Соціальний розвиток особистості школяра. Виховання особистості в колективі	6	2	2		2	4				4
Тема 12. Духовний розвиток особистості. Моральне та естетичне виховання	4	2			2	4				4
Тема 13. Виховання громадянської культури школяра	6		2		4	6				6
Тема 14. Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці. Система профорієнтації учнів	4				4	6				6
Тема 15. Класний керівник як організатор педагогічного процесу з учнями	6		2		4	6				6
Тема 16. Родинне виховання особистості школяра. Педагогічне партнерство сім'ї, школи та громади	6	2	2		2	6				6
Тема 17. Позакласна і позашкільна виховна робота	6		2		4	6				6
Разом за змістовий модуль 2	62	16	16		30	76	4	2		70
Змістовий модуль 3										
Теорія освіти і навчання										
Тема 18. Предмет і основні категорії дидактики. Процес навчання, його структура	4	2	2			4				4
Тема 19. Різні типи навчання	6		2		4	4				4
Тема 20. Закономірності і принципи навчання	6	2	2		2	4				4
Тема 21. Зміст освіти в сучасному закладі освіти	6	2			4	4				4
Тема 22. Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	6	2			4	6	2			4
Тема 23. Організаційні форми навчально-пізнавальної діяльності учнів	6	2	2		2	6		2		4
Тема 24. Урок в сучасному закладі освіти	6	2			4	4				4
Тема 25. Контроль навчальних досягнень учнів	6	2	2		2	4				4
Разом за змістовий модуль 3	46	14	10		22	36	2	2		32
Змістовий модуль 4										
Основи освітнього менеджменту										
Тема 26. Система освіти в Україні	8	4	2		2	4				4

Тема 27. Загальні основи управління. Принципи управління освітою	4				4	4				4
Тема 28. Керівництво закладами освіти	8	4			4	4				4
Тема 29. Професійний розвиток і саморозвиток педагогічних працівників	4				4	4				4
Тема 30. Шкільна документація	4	2			2	4				4
Разом за змістовий модуль 4	28	10	2		16	20				20
Разом за модулем I Загальна педагогіка	148	46	32		70	148	8	6		134

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Змістовний модуль 5

Історія зарубіжної школи і педагогіки

Тема 1. Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності	4	2	2		-	2				2
Тема 2. Школа й педагогіка епохи Середньовіччя та Відродження	2		2		1	2				2
Тема 3. Педагогічна теорія Я. А. Коменського	3		2		1	4		2		2
Тема 4. Шкільництво та педагогічна думка у Європі XVII-XVIII ст.	3	2			1	4	2			2
Тема 5. Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття	3	2			1	4				4
Тема 6. Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття	3		2		1	4				4
Тема 7. Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу	2				1	2				2
Разом за змістовим модулем 5	20	6	8		6	22	2	2		18

Змістовний модуль 6

Історія української школи і педагогіки

Тема 8. Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI ст.	3		2		1	2				2
Тема 9. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху Українського відродження (XVI – перша пол. XVII ст.)	3	2			1	2				2
Тема 10. Українська школа і педагогіка періоду руїни	3	2			1	2				2
Тема 11. Школа і педагогічна думка в Україні першої половини XIX століття.	3		2		1	2				2
Тема 12. Освіта та педагогічна	3		2		1	4	2			2

думка в Україні другої половини XIX – початку XX століття										
Тема 13. Школа і педагогіка України у радянський період	4	2	2		-	4		2		2
Тема 14. Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного й національного відродження	3		2		1	4				4
Разом за змістовим модулем 6	22	6	10		6	20	2	2		16
Разом годин за модулем II Історія педагогіки	42	12	18		12	42	4	4		34
ІНДЗ	20			20		20			20	
Усього годин по навчальній дисципліні	210	58	50	20	82	210	12	10	20	168

6. Теми практичних занять

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Очна (денна/вечірня) форма	Заочна форма
1.	Педагогіка в системі наук про людину		2
2.	Розвиток, формування і виховання особистості. Провідна роль виховання	2	
3.	Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	2	
4.	Проблема мети та завдань виховання у педагогіці	2	
5.	Сутність процесу виховання		2
6.	Зміст виховання в сучасному закладі освіти	2	
7.	Інтелектуальний розвиток особистості школяра. Формування основ наукового світогляду	2	
8.	Соціальний розвиток особистості школяра. Виховання особистості в колективі	2	
9.	Виховання громадянської культури школяра	2	
10.	Класний керівник як організатор педагогічного процесу з учнями	2	
11.	Родинне виховання особистості школяра. Педагогічне партнерство сім'ї, школи та громади	2	
12.	Позакласна і позашкільна виховна робота	2	
13.	Предмет і основні категорії дидактики. Процес навчання, його структура	2	
14.	Різні типи навчання	2	
15.	Закономірності і принципи навчання	2	
16.	Організаційні форми навчально-пізнавальної діяльності учнів	2	2
17.	Контроль навчальних досягнень учнів	2	
18.	Система освіти в Україні	2	
	Разом	32	6

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		Очна (денна/вечірня) форма	Заочна форма
1.	Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації. Педагогічна думка епохи Античності	2	
2.	Школа й педагогіка епохи Середньовіччя та Відродження	2	
3.	Педагогічна теорія Я. А. Коменського	2	2
4.	Загальні тенденції світової педагогіки кінця ХІХ – початку ХХ століття	2	
5.	Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби ІХ – ХVІ ст.	2	
6.	Школа і педагогічна думка в Україні першої половини ХІХ століття	2	
7.	Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століття	2	
8.	Школа і педагогіка України у радянський період	2	2
9.	Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного й національного відродження	2	
	Разом	18	4

7. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачає виконання запланованих завдань під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи є засвоєння навчальної програми в повному обсязі та послідовне формування у здобувачів вищої освіти самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Основними формами самостійної роботи здобувачів освіти під час вивчення дисципліни є такі:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання відповідно до робочої програми;
- підготовка до практичних занять та виконання домашніх завдань;
- опрацювання вивченого матеріалу дисципліни перед виконанням поточного контролю та підготовка до підсумкового контролю.

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Очна (денна/вечірня) форма денна	Заочна
1.	Педагогіка в системі наук про людину	2	2
2.	Розвиток, соціалізація і виховання особистості		6
3.	Особливості педагогічної професії та формування		4

	особистості вчителя		
4.	Проблема мети виховання у педагогіці. Мета виховання в сучасному закладі освіти		6
5.	Суть процесу виховання		2
6.	Закономірності та принципи виховання		6
7.	Зміст виховання в сучасному закладі освіти	2	6
8.	Засоби, форми організації та методи виховання	2	4
9.	Фізичний розвиток школяра та зміцнення його здоров'я	2	4
10.	Інтелектуальний розвиток особистості школяра. Формування основ наукового світогляду	2	4
11.	Соціальний розвиток особистості школяра. Виховання особистості в колективі	2	4
12.	Духовний розвиток особистості. Моральне та естетичне виховання школярів	2	4
13.	Виховання громадянської культури школяра	4	6
14.	Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці. Система профорієнтації учнів у закладі освіти	4	6
15.	Класний керівник як організатор освітнього процесу з учнями	4	6
16.	Родинне виховання особистості школяра. Педагогічне партнерство сім'ї, школи та громади	2	6
17.	Позакласна і позашкільна виховна робота	4	6
18.	Предмет і основні категорії дидактики. Процес навчання, його структура		4
19.	Різні типи навчання	4	4
20.	Закономірності і принципи навчання	2	4
21.	Зміст освіти в сучасному закладі освіти	4	4
22.	Організаційні форми навчально-пізнавальної діяльності учнів	2	4
23.	Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	4	4
24.	Урок в сучасному закладі освіти	4	4
25.	Контроль навчальних досягнень учнів	2	4
26.	Система освіти в Україні	2	4
27.	Загальні основи управління. Принципи управління освітою	4	4
28.	Керівництво закладами освіти	4	4
29.	Професійний розвиток і саморозвиток педагогічних працівників	4	4
30.	Шкільна документація	2	4
	Разом	70	134

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Очна (денна/вечірня) форма	Заочна форма
1.	Освіта й виховання у світовій суспільній цивілізації.		2

	Педагогічна думка епохи Античності		
2.	Школа й педагогіка епохи Середньовіччя та Відродження	1	2
3.	Педагогічна теорія Я. А. Коменського	1	2
4.	Шкільництво та педагогічна думка у Європі XVII-XVIII ст.	1	2
5.	Західноєвропейська педагогіка кінця XVIII – першої половини XIX століття	1	4
6.	Загальні тенденції світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття	1	4
7.	Сучасні системи освіти у найрозвиненіших країнах світу.	1	2
8.	Народна мудрість виховання дітей та молоді. Освіта, школа і педагогічна думка до княжої і княжої доби IX – XVI ст.	1	2
9.	Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху Українського відродження (XVI – перша пол. XVII ст.)	1	2
10.	Українська школа і педагогіка періоду руїни	1	2
11.	Школа і педагогічна думка в Україні першої половини XIX століття	1	2
12.	Освіта та педагогічна думка в Україні другої половини XIX – початку XX століття	1	2
13.	Школа і педагогіка України у радянський період		2
14.	Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного й національного відродження	1	4
	Разом	12	34

8. Індивідуальні завдання

МОДУЛЬ І. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) виконується в формі мікродослідження на базі однієї із шкіл під час проходження здобувачами вищої освіти педагогічної практики. Оформляється у вигляді реферату.

Тематика ІНДЗ

(Загальна педагогіка):

1. Проаналізувати на прикладі одного з учителів, як враховуються вікові особливості учнів у навчанні та вихованні.
2. Показати вирішальну роль виховання у формуванні особистості.
3. Дослідити основні фактори розвитку особистості.
4. Проаналізувати зміст навчання в сучасній школі.
5. Проаналізувати позакласну і позашкільну роботу.
6. Дати аналіз використання міжпредметних зв'язків на уроках в початковій школі..
7. Охарактеризувати зміст і форми методичної роботи учителя початкової школи.
8. Дати аналіз нестандартного уроку відповідно до обраної спеціальності.
9. Проаналізувати здійснення принципу зв'язку навчання з життям і практикою на уроках в початковій школі.
10. Описати ефективні прийоми навчання на уроках.

11. Вивчити шляхи активізації пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання.
12. Охарактеризувати розвиваючу функцію навчання на основі фактів з уроків в початковій школі.
13. Охарактеризувати виховну функцію навчання на основі фактів з уроків в початковій школі.
14. Дослідити мотиви навчання учнів школи.
15. Проаналізувати використання частково-пошукового методу на уроках відповідно до обраної спеціальності.
16. Провести аналіз діяльності вчителя початкової школи. по використанню дослідницького методу навчання.
17. Вивчити методику роботи учителя по організації самостійної роботи учнів.
18. Використання проблемного методу навчання на уроках.
19. Дослідити профілактику негативних звичок у школярів.
20. Шляхи та методи дотримання свідомої дисципліни на уроках.
21. Дослідити проблему духовності в освітньому процесі закладу освіти.
22. Вивчити шляхи та методи здійснення правового виховання учнів.
23. Вивчити та проаналізувати критерії оцінки навчальних досягнень школярів.
24. Вивчити досвід роботи школи по екологічному вихованню учнів.
25. Вивчити шляхи та методи здійснення профілактики булінгу в закладі загальної середньої освіти
26. Дослідити як впроваджується перспективного педагогічного досвіду в систему роботи школи.
27. Дослідити дотримання вимог до перевірки та оцінки навчальних досягнень учнів.
28. Вивчити досвід роботи школи по здійсненню учнівського самоврядування.
29. Дослідити причини неуспішності учнів та вивчити шляхи її подолання.
30. Вивчити шляхи та методи здійснення профілактики булінгу в закладі загальної середньої освіти.
31. З'ясувати роль засобів навчання у педагогічному процесі.
32. Дати аналіз застосуванням методів сугестії у вихованні учнів.
33. Вивчити ставлення учнів класу до громадської роботи.
34. Дослідити причини різного ставлення учнів до різних уроків.
35. Вивчити актив класу, його роль у колективі.
36. Дати аналіз стосунків між членами колективу класу.
37. Дати аналіз роботи класного керівника з батьками. Описати заходи щодо запобігання та протидії домашнього насильства.
38. Дати аналіз здійснення індивідуальної роботи з учнями.
39. Проаналізувати здійснення учителями початкової школи диференційованого підходу до учнів.
40. Дослідити моральні цінності учнівської молоді.
41. Вивчити рівень готовності учнів до трудової діяльності.
42. Дослідити рівень економічної культури школярів.
43. Проаналізувати світоглядні позиції учнів класу.
44. Дослідити рівень естетичної культури школярів.
45. Вивчити використання засобів народної дидактики в процесі навчання.
46. Дослідити використання народно-педагогічних методів виховання.
47. Дослідити форми і методи впровадження здорового способу життя у щоденний побут учнів.
48. Вивчити досвід роботи по профорієнтації учнів.
49. Дослідити проблеми родинного виховання дітей в сучасних умовах.
50. Дослідити шляхи формування в учнів національної свідомості.
51. Дослідити проблему виховання релігійної культури.

52. Дослідити вплив національної культури та народних традицій на духовний розвиток особистості.
53. Вивчити досвід роботи соціального педагога або шкільного психолога.
54. Дослідити вплив засобів інформації на формування особистості.
55. Дослідити впровадження інформаційних технологій в навчальний процес.
56. Дослідити роботу методоб'єднань школи.

До індивідуальної роботи також відноситься: конспектування першоджерел, розробка кросвордів.

Навчальні досягнення здобувача освіти з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, ІНДЗ, підсумковий контроль) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у «Положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання виконується у формі мікродослідження. Оформляється у вигляді реферату.

Вимоги: наявність усіх необхідних структурних одиниць, відповідне оформлення, висловлення власної думки у висновках, опрацювання не менше 10 джерел літератури, прилюдний захист основних положень.

Орієнтовна тематика ІНДЗ (Історія педагогіки):

1. Характеристика змісту освіти й виховання у перших школах (порівняльний аналіз).
2. Загальні тенденції виховних систем у Середньовіччі (порівняльний аналіз).
3. Аналіз загальноосвітніх систем Середньовіччя і Відродження.
4. Прогресивні виховні тенденції у педагогіці епохи Відродження.
5. Педагогічні ідеї Я. А. Коменського і сучасність.
6. Принцип природовідповідності Коменського і сучасність.
7. Виховні ідеї Джона Локка і завдання виховання в Україні у сьогоденні.
8. «Вільне виховання» Ж.-Ж. Руссо як засіб утвердження відповідальності дітей.
9. Теорія і методика початкового навчання Й. Песталоцці.
10. Ідея поєднання навчання з працею Р. Оуена.
11. Основні етапи навчального процесу (Й. Дістервег і сучасна дидактика).
12. Ідея навчання дітей Дж. Дьюї.
13. Екзистенціалізм і врахування дитячої свободи у вихованні.
14. А. Маслоу і сутність гуманізації виховання.
15. Провідні тенденції освітніх систем ХХІ ст.
16. Початкова освіта у Великобританії, Франції, ФРН (порівняльний аналіз).
17. Особливості організації педагогічної освіти у США.
18. Система світської і духовної освіти у Київській Русі (Х-ХІІ ст.)
19. Взаємозв'язок освіти і культури українського Відродження (ХVІІ ст.).
20. Система козацьких шкіл в Україні (ХVІІІ ст.).
21. Школи софістів (V ст. до н. е.). Риторика як наука про ораторське мистецтво. Демосфен.
22. Виховання, освіта та педагогічна думка Візантії.
23. Провідні педагогічні ідеї епохи Відродження. Зародження гуманістичної педагогіки.
24. Єзуїтська система виховання та навчання.
25. Діяльність українських просвітителів і педагогів (Йов Борецький, Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Йоасаф Кроковецький, Симеон Полоцький, Єпіфаній Славенецький).
26. Педагогічна діяльність і погляди Феофана Прокоповича.

27. Характеристика народної освіти в Україні у XVIII ст.
28. Проекти реформи народної освіти в епоху Великої Французької революції (1789-1794).
29. Теорія розумової обдарованості (Біне, Сімон, Торндайк, Терман).
30. Освітні реформи 1917–1920 рр.
31. Ідеї соціального виховання в українській педагогічній думці.
32. Педагогія в історії радянської школи.
33. Характеристика освітніх закладів України першої половини XIX ст. (Харківський університет (1805), Київський університет (1834), Гімназія вищих наук кн. Безбородько (1820), колегії, ліцеї тощо).
34. Основні типи шкіл, що функціонували наприкінці XVII–XVIII ст. в різних країнах Європи та в Україні й Росії. Порівняльний аналіз.
35. Принцип культуровідповідності навчання і виховання в історії педагогіки (Г. Сковорода, А. Дістервег, К. Ушинський, В. Сухомлинський). Сучасна концепція «Школи діалогу культур».
36. Г. Сковорода і К. Ушинський про народність виховання.
37. Організація навчання О. Духновича.
38. Етнографічні й етнопедагогічні погляди М. Костомарова.
39. Система морального виховання К. Ушинського.
40. Дидактика і методика початкового навчання К. Ушинського.
41. Характеристика виховного ідеалу Г. Ваценка.
42. Ідея формування колективу А. Макаренка: критичний аналіз.
43. Сімейне виховання А. Макаренка і сучасність.
44. Трудове виховання А. Макаренка і сучасність.
45. Провідні напрямки сучасної педагогічної науки в Україні.

9. Методи навчання

Лекція (різні види), розповідь, бесіда, пояснення, моделювання ситуацій, аналіз та моделювання занять, проблемні методи навчання (метод проблемного викладу, частково-пошуковий), інтерактивні методи навчання (робота в малих групах, робота в парах, тренінгові вправи, робота в системі Moodle).

10. Методи контролю

Поточне оцінювання: усне та письмове опитування виконання практичних завдань, написання реферативних доповідей, участь у групових формах роботи, модульне та підсумкове тестування, виконання самостійної роботи, ІНДЗ. Підсумкове оцінювання: залік, екзамен.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

Загальні критерії оцінювання результатів навчання з Модуля 1

	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
Високий, А, 90 – 100, відмінно	Студент має глибокі, міцні і системні знання про теоретичні засади педагогіки; нормативно-правову базу педагогіки; зміст роботи, що пов'язана з вирішенням проблем навчання та виховання підростаючого покоління; вміє синтезувати знання по окремих темах;	Студент самостійно орієнтується в потоці інформації з дисципліни; здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При підготовці до практичних та лабораторних занять студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати

	використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань.	помилки й аналізувати результати.
Достатній В, С, 75 – 89; дуже добре, добре	Студент знає і може самостійно визначити зміст роботи, що пов'язана з вирішенням проблем навчання та виховання особистості; може синтезувати знання по окремих темах, давати точні формулювання. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.	Студент самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При виконанні завдань практичних та лабораторних занять студент може самостійно виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки
Середній, Д, Е, 61 – 74, задовільно, достатньо	Студент відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії; допускає неточні і не повні відповіді, не чітко їх формулює, робить окремі помилки у відповіді, але може їх усунути під керівництвом викладача, недостатньо володіє термінологією.	Студент може виконувати найпростіші завдання, але не спроможний самостійно висвітлити загальні питання; робить висновки, але не розуміє матеріал достатньою мірою.
Початковий, Fх, F 1 – 60, незадовільно	Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями щодо педагогічних процесів. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення.	Допускає істотні помилки, невпевнено, з великими утрудненнями виконує практичні завдання.

Загальні критерії оцінювання результатів навчання з Модуля 2

	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
--	------------------------------	-----------------------------------

<p>Високий, А, 90 – 100, відмінно</p>	<p>Здобувач вищої освіти має глибокі, міцні і системні знання про становлення освіти та виховання у різні історичні періоди; вміє порівнювати педагогічні явища в їх історичній ретроспективі, синтезувати знання по окремих темах; використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь здобувача вищої освіти відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань.</p>	<p>Здобувач вищої освіти самостійно орієнтується в потоці інформації з дисципліни; здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При підготовці до практичних занять здобувач вищої освіти дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.</p>
<p>Достатній В, С, 75 – 89; дуже добре, добре</p>	<p>Здобувач вищої освіти знає і може самостійно визначити зміст роботи, що пов'язана з вирішенням проблем навчання та виховання особистості у різні історичні періоди; може синтезувати знання по окремих темах, давати точні формулювання. Здобувач вищої освіти може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.</p>	<p>Здобувач вищої освіти самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При виконанні завдань практичних занять здобувач освіти може самостійно виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки.</p>
<p>Середній, Д, Е, 61 – 74, задовільно, достатньо</p>	<p>Здобувач вищої освіти відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії; допускає неточні і не повні відповіді, не чітко їх формулює, робить окремі помилки у відповіді, але може їх усунути під керівництвом викладача, недостатньо володіє термінологією.</p>	<p>Здобувач вищої освіти може виконувати найпростіші завдання, але не спроможний самостійно висвітлити загальні питання; робить висновки, але не розуміє матеріал достатньою мірою.</p>
<p>Початковий, Fх, F 1 – 60, незадовільно</p>	<p>Відповідь здобувача вищої освіти при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями щодо педагогічних процесів. У відповіді цілком відсутня самостійність. Здобувач вищої освіти знайомий</p>	<p>Допускає істотні помилки, невпевнено, з великими утрудненнями виконує практичні завдання.</p>

	лише з деякими основними поняттями та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення.	
--	---	--

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Критерії оцінювання практичних занять:

1 бал – здобувач вищої освіти бере активну участь в обговоренні питань практичного заняття, має елементарні, фрагментарні уявлення про об’єкт вивчення теми, працює в команді, але повної розгорнутої відповіді на всі питання заняття немає, не дотримується культури мовлення.

2 бали – здобувач вищої освіти правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, бере активну участь в обговоренні питань практичного заняття, вміє працювати в команді, дотримується послідовності у викладенні матеріалу. Разом з тим, у відповіді допускає неточності, окремі відповіді на питання практичного заняття відсутні, відчуває скованість перед аудиторією, читає з конспекту та допускає порушення правил ділового мовлення.

3 балів – здобувач вищої освіти має розгорнуті відповіді на всі питання практичного заняття; володіє гнучкими знаннями не лише в межах вимог навчальної програми, але й використовує додаткові матеріали, аргументовано застосовуючи їх у різних ситуаціях; уміє знаходити інформацію та аналізувати її; ставити і розв’язувати проблеми, у командній роботі займає лідерські позиції; виступаючи з доповіддю на занятті, вміло організовує дискусію між учасниками заняття; вільно тримається перед аудиторією; дотримується культури мовлення.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1.	Повнота виконання завдань дослідження (наявність усіх необхідних структурних елементів)	1
2.	Актуальність проблеми дослідження, її обґрунтування, осмислення і формулювання мети	1
3.	Оригінальність ідеї та способів вирішення проблеми	1
4.	Рівень самостійності у виконанні різних етапів дослідження	1
5.	Практичне використання предметних знань, умінь і навичок	1
6.	Кількість нової інформації у дослідженні, рівень її осмислення	1
7.	Рівень творчості в організації презентації результатів дослідження	2
8.	Соціальне і прикладне значення отриманих результатів	2
Загальна кількість балів		10

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

В УДПУ імені Павла Тичини використовується накопичувальна (100-бальна) система оцінювання сформованих компетентностей.

Заходи з оцінювання результатів навчання здобувача освіти включають:

– поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення практичних занять та самостійної роботи й оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 90 балів);

– індивідуальне навчально-дослідне завдання (максимально 10 балів);

За практичне заняття здобувач вищої освіти може отримати максимально 10 балів, а саме: за роботу на практичному занятті (максимально 8 балів), виконання завдань самостійної роботи (максимально 2 бали).

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на практичних заняттях:

1 бал – здобувач вищої освіти відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії; допускає неточні й не повні відповіді. У командній роботі займає пасивну позицію.

2 бали – здобувач вищої освіти володіє теоретичним матеріалом на елементарному рівні, працює в команді, але при відповіді на теоретичні питання допускає помилки, не дотримується чистоти мовлення, практичні завдання виконані частково.

3 бали – здобувач вищої освіти студент самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату.

4 бали – здобувач вищої освіти правильно дає відповідь на питання теоретичного характеру, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, бере активну участь в командній роботі, але практичні завдання не містять елементів творчості, виконані по шаблону.

5 балів – здобувач вищої освіти самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату.

6 балів – здобувач вищої освіти правильно дає відповідь на питання теоретичного характеру, практичні завдання виконує вчасно; бере активну участь у командній роботі. Виконані практичні завдання містять елементи творчості, але в окремих випадках спостерігається шаблонний підхід.

7 балів – здобувач вищої освіти має глибокі теоретичні знання з теми, вміє поєднувати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності, у командній роботі займає лідерські позиції; виконання практичних завдань характеризується творчістю, нестандартними підходами до розв'язання педагогічних ситуацій. Висновки глибокі та змістовні.

8 балів – здобувач вищої освіти має глибокі теоретичні знання з теми, здобути, окрім лекційного матеріалу, самостійно; вміє поєднувати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності; у командній роботі не лише займає лідерські позиції, а й здійснює творче виконання практичних завдань з нестандартними підходами до розв'язання управлінських ситуацій. Висновки глибокі, творчі, конструктивно-аналітичні та змістовні.

Критерії оцінювання завдань самостійної роботи:

Поточний контроль та контроль засвоєння навчального матеріалу, відведеного на самостійну роботу може проводитися у формі усного опитування, тестування, бесіди із заздалегідь визначених питань, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні питань на практичних заняттях.

Враховується:

- рівень засвоєння навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- обґрунтованість та логічність викладення самостійно опрацьованого матеріалу;
- повнота розкриття теми, винесеної на самостійне опрацювання;

– вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань та вправ.

Примітка: самостійна робота передбачає виконання завдань до кожного практичного заняття (максимум 2 бали).

2 бали – здобувач вищої освіти дає обґрунтовані, глибокі й теоретично правильні відповіді на всі поставлені завдання; робить логічні висновки та узагальнення, демонструє здатність висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певні питання; уміє застосовувати теоретичні положення до практичного завдання.

1,5 балів – здобувач вищої освіти дає правильні відповіді на поставлені завдання; робить логічні висновки та узагальнення, показує здатність аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певні питання; уміє застосовувати теоретичні положення до практичного завдання, але допускає незначні помилки.

1,0 бал – здобувач вищої освіти поверхнево дає відповіді на поставлені завдання; вдається до помилок; завдання виконанні фрагментарно, питання пропрацьовано недостатньо глибоко у занадто стислій формі;

0,5 балів – здобувач вищої освіти у розкритті змісту завдань допускає суттєві помилки; поставлені завдання викладені поверхнево або зовсім не виконані.

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ):

ІНДЗ оцінюється у 10 балів:

1. Якість оформлення ІНДЗ – 1 бал.
2. Логічність і послідовність викладення матеріалу – 1 бал.
3. Повнота розкриття теми – 2 бал.
4. Самостійний і творчий підхід до аналізу досліджуваної проблеми – 2 бали.
5. Грамотність тексту – 1 бал.
6. Посилання на першоджерела – 1 бал.
7. Ґрунтовний висновок – 1 бали.
8. Своєчасність здачі ІНДЗ – 1 бал.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Екзамен

Поточне оцінювання і самостійна робота											ІНДЗ	ПК	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2									
T1	T2	T3	C/p	T4	T5	T6	T7	T8	T9	C/p	10	10	100
3	3	3	6	3	3	3	3	3	3	7			
Змістовий модуль 3							Змістовий модуль 4						
T10	T11	T12	T13	T14	T15	C/p	T16	T17	T18	C/p			

3	3	3	3	3	3	7	3	3	3	3	6			

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Залік

Поточне оцінювання і самостійна робота											ІНДЗ	Сума
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	С/р	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	С/р	10	100
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	10		

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	Відмінно	зараховано
82-89	Добре	
75-81	Задовільно	
69-74		
60-68		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Рекомендована література

Модуль 1. Загальна педагогіка

Основна

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ: Академвидав, 2012. 615 с.
2. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки. Херсон: Олді-плюс, 2020. 191 с.
3. Михалюк А. М. Педагогіка: інтерактивний контент. Київ: Каравела, 2022. 242 с.
4. Пашенко М. І. Педагогіка: навч. посіб. Умань: Жовтий О. О., 2014. 269 с.
5. Пальчевський С. С. Педагогіка. Київ: Каравела, 2019. 495 с.
6. Фізеші О. Й. Педагогіка. Київ: Кондор, 2015. 388 с.
7. Шулигіна Р. А. Педагогіка. Суми: Університетська книга, 2023. 143 с.

Допоміжна

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб.; рек. МОН України для студентів ВНЗ. Вид. 3-тє, доопрац. і доп. Київ: Знання, 2008. 566 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. 2-е вид. перероб., доп. Київ: Академвидав, 2007. 615 с.

3. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: навч. посіб. Вінниця: ДТ «Державна картографічна фабрика», 2006. 400 с.
4. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 215 с.
5. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Освіта України, 2006. 528 с.
6. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб.; рек. МОН України для студентів ВНЗ. Київ, Знання, 2006. 311 с.
7. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. Київ, Знання, 2007. 447 с.
8. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч. посіб.; рек. МОН України для студентів ВНЗ. 3-е вид., переробл. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 188 с.
9. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І., Вовк Л. П. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум: доп. МОН України. Вид. 2-е, випр. Київ: Знання–Прес, 2006 423 с.
10. Омеляненко В. Л. Педагогіка: тестові завдання: навч. посіб.; рек. МОН України Київ: Знання, 2008. 391 с.
11. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. Педагогічна мудрість віків: навч. посіб.; рек. МОН України. Київ: Знання, 2009. 411 с.
12. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб.; рек. МОН України для студентів ВНЗ. Вид. 3-е, переробл. і доп. Тернопіль: Богдан, 2007. 168 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Зайченко І. В. Педагогіка. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/344-pedagogka-zaychenko-B.html>
2. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: [доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/651-14](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/651-14)
3. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
4. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>
5. Максимюк С. П. Педагогіка . URL: <http://westudents.com.ua/knigi/344-pedagogka-zaychenko-B.html> 22
6. Мойсеюк Н.С. Педагогіка. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/347-pedagogka-moyseyuk-n.html>
7. Навчальні програми. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
8. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
9. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня зі змінами внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664, наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465, наказом МОН України від 07.08.2015 № 855.
10. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-2014>.
11. Фіцула М. М. Педагогіка. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/349-pedagogka-ftsula-mm.html>
12. Чайка В. М. Основи дидактики. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/340-osnovi-didaktiki-chayka-vm.html>

Основна

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підруч. Київ: Либідь, 2006. 422 с.
2. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах: Книга І: Історія зарубіжної педагогіки: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 624 с.
3. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга II: Школа, освіта і педагогічна думка в Україні: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 1032 с.
4. Історія педагогіки: у 2 ч. Ч. 1. Історія зарубіжної педагогіки і шкільництва: навч. посіб. для студ. закладів вищої пед. освіти / уклад.: Ткачук М. М., Ткачук Л. В. Вид. 2-ге, допов. та переробл. Умань: Візаві, 2020. 280 с.
5. Левківський М. В., Пашенко Д. І. Історія педагогіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 377 с.
6. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб / за ред. О. О. Любара. Київ: «Знання», КОО, 2006. 447 с.

Допоміжна

1. Албул І. В., Гоменюк О. О., Балдинюк О. Д. Педагогічно-просвітницька діяльність громадських організацій України (друга половина XIX – початок XX століття). Умань: Жовтий О. О., 2015. 417 с.
2. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) / упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. Київ: Вінниця: Твори, 2019. 527 с.
3. Білецька С. В., Білик В. М., Відченко А. Г. Хрестоматія з історії педагогіки. Т. 2. Харків: ХНАДУ, 2011. 523 с.
4. Видатні українські педагоги: інформаційний довідник / упор. Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 224 с.
5. Видатні постаті України: [біографічний довідник / Г. В. Щокін, М. Ф. Головатий, В. А. Гайченко та ін.]. Київ: МАУП: Книжкова палата України, 2004. 872 с.
6. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 608 с.
7. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2009. 182 с.
8. Джаман Т. В. Історія педагогіки України Львів: Новий Світ-2000, 2013. 286 с.
9. Джурило О. П., Глушко О. З., Локшина О. І. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США. Київ: Конві прінт, 2018. 191 с.
10. Зайченко І. В. Освіта і педагогічна думка в Україні у XIX – на початку XX ст. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. 503 с.
11. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / уклад. О. О. Любар; за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
12. Історія педагогіки у схемах і таблицях: навч.-метод. посіб. Ч. 1: Історія зарубіжної педагогіки / уклад. Ткачук Л. В., Ткачук М. М. Умань: Візаві, 2018. 103 с.
13. Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 662 с.
14. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – поч. XXI ст.). Київ: Богданова А. М., 2009. 403 с.
15. Мосіяшенко В. А. Історія педагогіки України в особах. Суми: Університетська книга, 2005. 266 с.
16. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (кінець XIX–XX століття) / за ред. О. В. Сухомлинської. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2010. 443 с.

17. Народна педагогіка: світовий досвід: навч.-метод. комплекс з педагогіки / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання-Прес, 2003. 134 с.
18. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. Педагогічна мудрість віків: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 411 с.
19. Бойко А. М., Барзінова В. Д. та ін. Персоналії в історії національної педагогіки: 22 видатних українських педагогів / за ред. А. М. Бойко. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 427 с.
20. Самостійна робота студентів з дисципліни «Історія педагогіки» / упоряд. Л. В. Ткачук, М. М. Ткачук. Умань: Візаві, 2017. 140 с.
21. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навч. посібн. Суми: СумДПУ, 2000. 208 с.
22. Скільський Д. М. Історія зарубіжної педагогіки. Київ: Смолоскип, 2011. 373 с.
23. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 336 с.
24. Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.). Київ: Педагогічна думка, 2013. 637 с.
25. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. В 2-х т. Київ: Либідь, 2005. Т. 1. 624 с.
26. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. В 2-х т. Київ: Либідь, 2005. Т. 2. 552 с.
27. Хрестоматія з історії педагогіки / за заг. ред. А. В. Троцько. В 2-х т. Харків: ХНАДУ, 2011. Т. 2. 524 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти, науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України. URL: <http://www.library.edu-ua.net/id/485/> <http://www.dnpb.gov.ua/>
4. Бібліографічний словник. URL: <http://enc-dic.com/biography>
5. Педагогічний словник. URL: <http://enc-dic.com/pedagogics>
6. Вікіпедія, вільна енциклопедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua>
8. Електронна бібліотека «Історична спадщина України». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?S21CNR=&S21STN, <http://nibu.kiev.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi>
9. «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини». URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?S21CNR=20&S21REF
10. Електронна бібліотека НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua>
11. «Педагогічне краєзнавство». URL: <https://kraeznavstvo.at.ua>
12. Центральний державний архів України. URL: <https://cdiak.archives.gov.ua>.
13. Меморіальний музей педагогів. URL: http://pmu.in.ua/pedagogichno_memorialni_musei/